

Туған тілі – сатылмайтын байлығы,
Туған дәстүр, салт-санасы – тірегі,
Төрт анаға өнін жалғай алмаған
Пенделердің басы қайда қалмаған?
Төрт анасын қорғамаған халықтың
Ешқашан да бақ-жұлдызы жанбаған.

Қасиетті бұл төрт ана – тағдырдың тынысы,
Төрт ана үшін болған күрес – күрестердің ұлысы!

Мұхтар ақын бейбіт күнгі өмірді май тоңғысыз жаймашуақ

тірлік деп ұқпайды. Азаматтық ерліктің соқтықпалы сындары-нан өтіп келген ақын адамдардан ел бірлігін, ірілікті, рухани тұтастықты талап етеді. Сондықтан да оның аузынан шыққан сөз бір адамның ғана емес, бүкіл бір ұрпақтың, бір тұстағы бүкіл бір халықтың жан сырындай жалынды естіледі. Мұхтар Шаханов өткен ғасырдың сексенінші жылдарындағы шырқап шыққан рухани биігінен күні бүгінге дейін сәл төмендеп көрген емес.

М. Шаханов шығармашылығы – қазақ поэзиясындағы азаматтық лириканың өсіп-өркендегенінің, биік сапалық деңгейге көтерілгендігінің айқын дәлелі болып табылады. Бұл ақын қаламынан туған шығармалардың көлемімен, санымен өлшенбейді, қайта оның туындыларының дүниетанымдық кеңістігінің қамтитын ауқымынан, философиялық тереңдігімен мазмұндылығынан, жаңашылдық сипатынан көрінеді. М.Шаханов лирикасы толысу, кемелдену сатысынан өте келе, тақырып әуені байсалды, байыпты түрге өнеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Серғалиев М. Сөз сарасы: Сын мақалалар. – Алматы : Жазушы, 1989. – 149 б.
- 2 Шаханов М. Бөде талаттар мен Қажымұқандар: Өлеңдер, дастандардан үзінділер, әңгімелер. – Алматы : Рух-дария, 2004. – 352б.
- 3 Шаханов М. Дәуір дастандары: Өлеңдер, балладалар, поэмалар. – Алматы : Жазушы, 1993. – 384 б.
- 4 Қазақ әдебиетінің тарихы. Он томдық. – Алматы : ҚАЗ ақпарат, 2005. – 368 б.

МӘШҮР ЖҮСІП ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ДҮНИЕТАНЫМ

ОСПАНОВА Д.

магистрант, С. Торайғыров атындағы ПМУ, Павлодар қ.

Адамзат қоғамның дамуында әлеуметтік сананың өрлеуі, ой сананың жетілуі – тіл, мәдениет, тарихтың тоғысуындағы маңызды фактор. Ал, әр халықтың этномәдени тұрмысын ұлт тілінің жетегінде әлемдік мәдениеттің ауқымында, дүниетанымын қоғамдық ғылымдардың саясында сөзге мәселесі тіл ғылымының бүгінде ғылыми өрісін тереңге жайған мәдениаралық коммуникация әлемнің тілдік бейнесі саласында сәтті бағытта іске асуда.

Халықтың санасындағы дүниені бағалау, қабылдау, жалпы тіршілік- әлемге деген көзқарасы, ғасырлар бойы қалыптасқан философиялық ойлау мәңгі, қоршаған әлемді қабылдау үрдістерінің нәтижесі және ұлттық құндылықтар әлемнің көрсеткіші деуге болады.

Мәдениет – қоғамдық фактор, бірақ оның мәдени тұғырға көтерілуіне әлеуметтік ортаның ықпал зор. Өйткені бір этностың мәдениеті екінші халыққа оның тілді деректері арқылы баяндалады. Ал тілдік деректер деп отырғанымыз – мәдениетті сипаттаушы сөз символдары мен тілдік таңбалар.

Мәдениет ұлттық менталитет құндылықтарының түп негізі тіл қасиетінде көрініс табады. Тілдің құрылымымен бейнелініп, шынайылықты таңытады. Осы тұрғыда әр халық тілінде өз жасаған және табиғат дарытқан ұлттық мәдениеттің ізі бар деуге болады. Әр ұлттың, халықтың санасында әлем бейнесі сыртқы және ішкі факторларға байланысты әртүрлі болғандықтан, тілдегі ерекшеліктер де сан алуан. Сыртқы факторларға географиялық орта, әлеуметтік жағдай, шаруашылық түрі, дінінің ықпалы тарихи жағдай т.с. жатса, ішкі факторларға әдет-ғұрып, дүниетанымды, әдет-шарттарын, жол жосықты жатқызамыз.

Әлем бейнесі әлемге деген белгілі бір көзқарастың бүтіндігін, жалпылығын білдіреді. Профессор Э. Д. Сүлейменова аталған мәселе жөнінде: «Әлемдік бейне ұғымының астарында жалпы тұтастық туралы тұжырым жатыр. Бұл тұтастық тіл арқылы адамдардың бір-бірімен ұзақ уақыттар бойы қарым-қатынас жасауы негізінде пайда болатын мәтін арқылы жүзеге асырылады» [1, 14] деп қорытады.

Америка лингвисті Б. Уорф әлемнің ғылыми бейнесі әлемнің тілдік бейнесінен туындайды дейді. Ол «Біз табиғатты және де бүкіл дүниені біздің ана тілімізбен көрсетілген бағытта бөлшектейміз. Біз